

**A CLONINGER-FÉLE TEMPERAMENTUM ÉS KARAKTER
KÉRDŐÍV RÖVIDÍTETT MAGYAR VÁLTOZATÁNAK (TCI55)
PSZICHOMETRIAI JELLEMZŐI HAZAI MINTÁN**

**SZABÓ GÁBOR^{1,2*}–SZÁNTÓ ZSUZSA³–
SUSÁNSZKY ÉVA³–MARTOS TAMÁS⁴**

¹ Budapesti Metropolitan Főiskola, Budapest

² Semmelweis Egyetem, Egészségügyi Főiskolai Kar, Alkalmazott
Pszichológia Intézet, Budapest

³ Semmelweis Egyetem, Magatartástudományi Intézet, Budapest

⁴ Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Bölcsészettudományi Kar,
Pszichológiai Intézet, Piliscsaba

Levelező szerző: Dr. Szabó Gábor, Budapesti Metropolitan Főiskola, 1148 Budapest, Nagy Lajos király útja 1-9. E-mail: gszabo69@gmail.com

Psychiatria Hungarica. 2016. 31. évf. 4. sz., p. 348-358.

Ezúton nyilatkozom, hogy

- (1) az írás más folyóiratban még nem jelent meg,
- (2) a levelező szerző a szerzői instrukciókat elolvasta,
- (3) az írás végleges változatát valamennyi szerző olvasta és jóváhagyta.

Budapest, 2015. szeptember 21.

Dr. Szabó Gábor

---

* Levelező szerző: Dr. Szabó Gábor, Metropolitan Főiskola, 1148 Budapest, Nagy Lajos király útja 1-9. E-mail: gszabo69@gmail.com

Tanulmányunkban bemutatjuk a Cloninger-féle Temperamentum és Karakter Kérdőív (TCI) rövidített, magyar, 55 tételű változatát (TCI55). Vizsgálatunk célja a rövidített kérdőív pszichometriai jellemzőinek ellenőrzése volt. A Cloninger-féle pszichobiológiai modellen alapuló TCI jelenleg az egyik legmodernebb személyiségmérő kérdőívnek számít. Cloninger a személyiséget genetikailag meghatározott temperamentum- és a környezet hatására kialakuló karakterdimenziókra osztja. A kérdőív 4 temperamentum- (újdomságkeresés, ártalomkerülés, jutalomfüggőség, kitartás) és 3 karakterskálát (önirányítottság, együttműködési készség, transzcendenciaélmény) tartalmaz. A temperamentumdimenziókat, amelyeket az érzelmi ingerre adott automatikus válaszok jellemeznek, összefüggésbe hozza a 3 legfontosabb neurotranszmitterrel (dopamin, szerotonin, noradrenalin). A karakterdimenziók ugyanakkor az önmagunkra, másokra és a világra vonatkozó fogalmakon alapulnak, a személy szándékait, céljait, attitűdjeit jellemzik. Az 55 tételű rövidített kérdőív validálását 3 vizsgálat alapján végeztük el: egy 2861 fős normatív mintán (Rózsa2002), valamint egy 5020 és egy 2000 fős nem, kor, végzettség és lakóhely szerinti reprezentatív hazai mintán (HEP2006, HS2013). A rövidített kérdőív megbízhatósága és érvényessége megfelelőnek bizonyult.

Kulcsszavak: Cloninger-féle Temperamentum és Karakter Kérdőív, TCI, személyiségzavar

1. BEVEZETŐ

1.1. A személyiség mérésének problémája

Az újkori műszaki és természettudományos megközelítéseket kezdettől fogva a mérhetőség, a kvantifikáció határozta meg. Míg a 20. század elején a társadalomtudományokon belül is előtérbe került a mérhetőség problémája, a pszichológia is a mérésen és statisztikai próbákon alapuló igazolással és cáfolással kívánt diszciplinájának természettudományos alapokat teremteni. Az egyik legnagyobb kihívást a személyiség mérése jelentette. A különböző vonásokat mérő személyiségtesztek a személyiség más és más aspektusát helyezték a tudományos szemlélet középpontjába. Az alapvető probléma azonban továbbra sem oldódott meg: Mérhető-e egyáltalán önmagában a személyiség? Allport (1961) véleménye szerint a személyek bizonyos szempontok alapján való összehasonlítása eleve leegyszerűsítéshez vezet. Ezzel az ún. nomotetikus felfogással állítja szembe az ún. idiografikus, az egyedi szerveződést hangsúlyozó megközelítést. A vizsgálatok által megfogalmazott kérdések tudniillik olyan dimenziókra redukálják a személyiséget, amelyek bár a személyeket összehasonlíthatóvá teszik, ugyanakkor nem képesek figyelembe venni annak egyedi működési mechanizmusát, belső szerveződését. Ezt a hermeneutikai irányultságú, a személyiség egyedi szerveződésére vonatkozó nézetet a 40-es években kialakuló humanisztikus pszichológia is alaptézisként fogadta el. A vonásméleti megközelítések másik kritikája azt fogalmazza meg, hogy ezek a kutatások nem a személyiséget, hanem a személypercepciót vizsgálják. Az önmagunk és mások jellemzésén alapuló kérdőívek tudniillik annak leképeződései, hogy milyen társas konstrukciók alapján tekintünk egy emberre.

Mindemellett a vonásméleti megközelítésen alapuló kutatások tovább folytatódtak és számos új eredményt szolgáltattak. Az egyik legjelentősebb, a kutatók széles köre által elfogadott megközelítés a goldbergi lexikális hipotézisen alapult (Goldberg, 1981). Goldberg szerint a személyiség legfontosabb jellemzői beágyazódnak a nyelvbe, így az angol szótár személyiségre vonatkozó tulajdonságaiból kiindulva több lépcsőben, faktoranalízissel hozták létre azt az 5 faktort, amelyeket Big Five (Nagy Ötök) néven ismerünk. A koncepciót alátámasztotta, hogy a kialakított kérdőívet számtalan országban és kultúrában tesztelték. Az eredmények szerint az első 4 faktor kultúrfüggetlen, míg az 5. az adott kultúrára jellemző tartalommal bír (McCrae & Costa, 1987; John & Sivastva, 1991; Szirmák, 1994; Kun, 1999).

A Big Five mellett alternatív koncepcióként látott napvilágot Robert Cloninger Temperamentum és Karakter Kérdőíve. Ez a pszichobiológiai személyiségmodell elkülöníti az öröklött, születéskor meghatározott *temperamentumot*, amely az érzelmi ingerekre adott automatikus válaszokat tartalmazza és a környezet által tanult *karakterdimenziókat*, amelyek az önmagunkra, másokra és a világra vonatkozó fogalmakon alapulnak, és a személy szándékait, céljait, attitűdjeit jellemzik (Cloninger, Svrakic, & Przybeck, 1993).

1.2. A Cloninger-féle Temperamentum és Karakter Kérdőív

Cloninger eredetileg három genetikailag meghatározott temperamentumjellemzőt (*újdonságkeresés, ártalomkerülés, jutalomfüggőség*) és három karakterjellemzőt (*önirányítottság, együttműködési készség, transzcendenciaélmény*) különböztetett meg. Később, normatív mintán történő faktoranalízis alapján a *kitartás* temperamentumjellemzőt elkülönítette a *jutalomfüggőség* dimenziótól.

A 3 eredeti temperamentumdimenziót Cloninger összefüggésbe hozta a fő neurotranszmitterekkel: a dopaminnal, a szerotoninnal és a noradrenalinval. Ez a neurobiológiai magyarázat nem új keletű. Gray (1991) például hasonló tartalommal 3 agyi-idegrendszeri struktúrát különböztet meg: a viselkedéses aktiváló (BAS), a viselkedéses gátló (BIS) és a „harcolj/menekülj” (fight/flight) rendszert.

A cloningeri modellben az *újdonsgkeresés* mint genetikailag öröklött temperamentumjellemző explorációs aktivitást, kezdeményezést, új ingerek vagy potenciális jutalomforrások keresését, illetve a potenciális büntetés aktív elkerülését jelöli.

Az *ártalomkerülés* a viselkedés gátlását jelenti, amely az óvatosság, a feszültség, a féltékenység és az aggodalmasság öröklött viselkedésmintáiban érhető tetten.

A *jutalomfüggőség* a viselkedés folytatásában, fenntartásában játszik szerepet, amelyet a jutalom jelzéseire való fokozott válaszok jellemeznek.

A *kitartás* temperamentumjellemző az eltökéltséget, a perfekcionizmust, az ambíciózusságot, a fáradhatatlan kitartást, a szorgalmat és a túlteljesítést testesíti meg.

Az *önirányítottság* mint karakterdimenzió azt jelöli, hogy mennyire fogadja el magát valaki, van-e életének jelentése és célja, illetve képes-e ennek elérése érdekében a kontrollra, a szabályok betartására.

Az *együtműködési készség* a más emberek elfogadását, a toleranciát, a segítőkészséget, az empátiát és az egyetértési készséget jelöli. Az alacsony együtműködési készséggel rendelkezők énközpontú agresszióval és ellenségességgel jellemezhetők.

A *transzcendenciaélmény* transzperszonális azonosulást, elfogadást, spirituális egyesülést jelent a természettel, az univerzummal és annak forrásával. Alapja a self és a másik közötti különbségtétel megszűnése.

A kérdőívet számos nyelvre lefordították és sikeresen tesztelték (Andriola és mtsai, 2012; Chen, Lu, & Kitamura, 2013; Moreira és mtsai, 2012; Péliuolo & Lépine, 2000; Snopek, Hublova, Porubanova, & Blatny, 2012; Urgesi, Romanò, Fornasari, Brambilla, & Fabbro, 2012; Vangberg és mtsai, 2013). A kutatások alátámasztották továbbá Cloninger elméletét: a genetikailag meghatározott temperamentumjellemzők bizonyos konfigurációi együtt jártak különböző pszichiátriai kórképekkel és személyiségzavarokkal. A szerző további szerepet tulajdonított a karaktertípusoknak, amelyek befolyásolják a temperamentumdimenziók által meghatározott személyiség tényleges irányultságát, megnyilvánulását (Cloninger, 1987; Cloninger, Bayon, & Svrakic, 1998; Svrakic, Whitehead, Przybeck, & Cloninger, 1993; Fossati és mtsai, 2007; Brändström és mtsai, 1998; De la Rie, Duijsens, & Cloninger, 1998; Kijima, Tanaka, Suzuki, Higuchi, & Kitamura, 2000; Margitics, Pauwlik, & Petrika, 2006).

A teljes, 240 tételes kérdőív magyar változatát Rózsa és munkatársai egy 1427 fős hazai mintán validálták (2004a, 2004b). Egy kisebb, 140 fős hazai, klinikai mintán a cloningeri modell és a személyiségzavarok kapcsolatát is túlnyomó többségben sikerült igazolni (Rózsa, Kállai, Osváth, & Bánki, 2005).

2. MÓDSZEREK

2.1. Vizsgálati minta

Jelen tanulmányban három vizsgálat eredményéről tudunk beszámolni. Az első vizsgálatban (Rózsa2002) a teljes, 240 tételes Cloninger-féle Temperamentum és Karakter Kérdőív magyar változatát használtuk. A kérdőívet összesen 2861 személy (39,2% férfi és 60,8% nő) töltötte ki. A személyek átlagéletkora 28,1 év (szórás: 12,6); a legfiatalabb kitöltő 14, míg a legidősebb 84 éves volt. A kitöltők 18%-a alapfokú, 58%-a középfokú, 24%-a felsőfokú végzettséggel rendelkezett. Ebben a vizsgálatban, összhangban az eredeti kérdőív instrukciójával, mindegyik állításhoz kétféle válaszlehetőség tartozott: „igaz” vagy „nem igaz”. Az első vizsgálat alapján végeztük el a rövidítést, és egyben lehetőségünk adódott a rövidített skálákat és alskálákat összevetni az eredeti skálákkal és alskálákkal, és ily módon tesztelni a rövidített teszt konkurens validitását. Szintén az első vizsgálat alapján mind a 7 faktorra végeztünk megbízhatósági próbákat.

A második vizsgálat a Hungarostudy Egészségügyi Panel 2006 (HEP2006) volt, amelyet

5020 személy töltött ki, míg a harmadik a Hungarostudy 2013 (*HS2013*), amelyben 2000 fő szerepelt. Ezekbe a hazai – a kor, a nem, a végzettség és a lakóhely szerint reprezentatív – vizsgálatokba csak a rövidített változat 3 faktora került be: az Újdonságkeresés, a Kitartás és az Önirányítottság. A kérdéseket a válaszadónak egy 4 fokú Lickert-skálán kellett megítélniük (egyáltalán nem jellemző, inkább nem ért egyet, inkább egyetért, teljesen egyetért). A második és harmadik vizsgálat csak mint kiegészítő lehetőség merült fel a beválasztott 3 faktor megbízhatóságának egy reprezentatív hazai mintán történő újbóli tesztelésére.

2.2. A rövidítéshez alkalmazott eljárás

A Cloninger-féle Temperamentum és Karakter Kérdőív faktorai, a Kitartás kivételével, mind több alfaktorból tevődnek össze. A teljes kérdőív összesen 25 alfaktort tartalmaz. Az eredeti 240 tételes kérdőívben az alfaktorokat 5–13 item képviseli. Szerettük volna, ha a rövidítéshez kiválasztott tételek nem csak a skálákat, hanem az alskálákat is megfelelően képviselik. A megfelelő tételek kiválasztásánál a következő szempontokat érvényesítettük:

1. minden alskálából legalább 2-2 tétel kerüljön be,
2. lehetőleg a legmagasabb item-maradék korrelációval rendelkező tételek kerüljenek be skálánként és alskálánként is,
3. az eredeti skálák és rövidített skálák korrelációi magasak, 0,75 feletti legyenek, az eredeti alskálák és a rövidített alskálák korrelációi is elfogadhatók, 0,6 feletti legyenek,
4. a rövidített skálák belső konzisztenciái megfelelőek, 0,6 feletti Cronbach-alfával jellemezhetőek legyenek.

A Rövidített Temperamentum és Karakter Kérdőív minden alskálája, a Jutalomfüggőség skálát alskáláit kivéve, 2-2 tétel tartalmaz. Tekintettel arra, hogy a Jutalomfüggőség skálájának és alskáláinak belső konzisztenciája a teljes mintán is viszonylag alacsonyabb megbízhatósági mutatókkal rendelkezett, mint a többi skála, így a rövidítés folyamán sem tudtuk a 3 alskálát csak 2-2 tétellel képviseltetni. Így a rövidített kérdőívben a Személyes kötődés alskálát 3, míg a Személyes kötődés és a Dependencia alskálákat 4-4 tétel reprezentálja. Így a Rövidített Temperamentum és Karakter Kérdőív összesen 55 tételt tartalmaz.

2.3. Megbízhatóság

A reliabilitás tesztelésére a *Rózsa2002* minta alapján megvizsgáltuk a 4 temperamentum és a 3 karakterskála belső konzisztenciáját. A konzisztencia tesztelésére az összes tesztfeleléssel előállított korrelációk átlagát megtestesítő Cronbach-alfa értékeket számítottuk ki. Pearson-féle korrelációs számításal megvizsgáltuk továbbá a faktorok függetlenségét. A kapott értékeket az eredeti, teljes kérdőív hasonló értékeivel, valamint maga a szerző, Cloninger (1993) 300 egyetemistával felvett vizsgálati eredményeivel vetettük össze.

A *HEP2006*-ba és *HS2013*-ba beválasztott 3 faktor – az Újdonságkeresés, a Kitartás és az Önirányítottság – megbízhatóságát további vizsgálatnak tudtuk alávetni, hogy megerősítsük a *Rózsa2002* mintából kapott eredményeket. Itt is a rendelkezésünkre álló 3 skála Cronbach-alfa értékeit számítottuk ki.

2.4. Érvényesség

Az érvényesség típusai közül a teszt konkurens validitását tudtuk ellenőrizni. Mindenekelőtt megvizsgáltuk a rövidített kérdőív alskáláinak és skáláinak együtt járását a teljes kérdőív alskáláival és skáláival. Tekintettel arra, hogy a teljes 240 tételes magyar változatot hazai mintán már bemérték (Rózsa és munkatársai, 2004), ezért megfelelő eszköznek bizonyult a

rövidített skála érvényességének tesztelésére. Az együtt járás tesztelését Pearson-féle korrelációs számítással végeztük el.

3. EREDMÉNYEK

3.1. Megbízhatóság

A Rózsa2002 felmérés alapján egyértelműen igazoltnak látszik, hogy a rövidített, 55 tételes kérdőív minden faktora megbízható. A Cronbach-alfa értékek 0,600 és 0,745 közé estek. A HEP2006 és HS2013 vizsgálatok továbbá az Újdonságkeresés, a Kitartás és az Önirányítottság skálákra vonatkozó eredményeinket megerősítették (1. táblázat).

	Skála	Alskála	A rövidített kérdőívbe kiválasztott tételek száma	Cronbach-alfa			
				Rózsa2002	HEP2006	HS2013	
Temperamentum	Újdonságkeresés	A felfedezés izgalma vs. Rigiditás	2	8	0,623	0,649	0,663
		Impulzivitás vs. Reflektivitás	2				
		Extravagancia vs. Visszafogottság	2				
		Rendezetlenség vs. Rendszeretet	2				
	Ártalomkerülés	Anticipátoros aggodalom és pesszimizmus vs. Gátolatlan optimizmus	2	8	0,698	—	—
		Félelem a bizonytalanságtól	2				
		Félelem az idegenektől	2				
		Kifáradás és aszténia	2				
	Jutalomfüggőség	Szentsimilitás	3	11	0,600	—	—
		Ragaszkodás	4				
Függőség		4					
Kitartás	Kitartás	2	2	0,615	0,681	0,670	
Karakter	Önirányítottság	Felelősség vs. Mások hibáztatása	2	10	0,666	0,780	0,813
		Célra irányultság vs. A célorientáció hiánya	2				
		Leleményesség	2				
		Önfogadás vs. Önmarcangolás	2				
		Személyes tulajdonságok belátása	2				
	Együttműködés	Társas elfogadás vs. Intolerancia	2	10	0,700	—	—
		Empátia vs. Társak iránti érdektelenség	2				
		Segítőkészség vs. Segítőkészség hiánya	2				
		Együttérzés vs. Bosszúállás	2				
	Transzcendencia	Lelkiismeretesség vs. Önző haszonelvűség	2	6	0,745	—	—
		Önmagunkkal szembeni felelősség vs. Öntudatos tapasztalatszerzés	2				
		Transzperszonális azonosulás vs. Éndifferenciáció	2				
		Spirituális elfogadás vs. Racionális materializmus	2				

1. táblázat. A Rövidített Temperamentum és Karakter Kérdőív kiválasztott tételeinek száma és a skálák megbízhatósága

A Rózsa2002 rövidített verziója alapján megvizsgáltuk a faktorok függetlenségét. A kapott korrelációkat az eredeti, teljes kérdőív, valamint Cloninger (1993) vizsgálatából származó hasonló eredményekkel vetettük össze. Eredményeink szerint a faktorok függetlensége hasonló mértékű mindkét teljes kérdőív alapján mért értékekkel (2. táblázat).

		Újdonságkeresés	Ártalomkerülés	Jutalomfüggőség	Kitartás	Önirányítottság	Együtműködés	Transzcendencia	
Újdonságkeresés	R	--	-0,24**	0,04*	-0,22**	-0,18**	-0,15**	0,15**	
	T			-0,27**	-0,04	-0,15**	-0,09**	-0,13**	0,09**
	C			-0,08	0,08	-0,14	-0,26	-0,10	0,20
Ártalomkerülés	R	--	--	0,13**	-0,13**	-0,48**	-0,09**	-0,04*	
	T			0,14**	-0,06**	-0,41**	-0,09**	-0,05**	
	C			-0,16	-0,27	-0,47	-0,28	-0,08	
Jutalomfüggőség	R	--	--	--	0,03	-0,01	0,46**	0,21**	
	T				-0,04*	-0,06**	0,24**	0,12**	
	C				0,03	0,21	0,54	0,28	
Kitartás	R	--	--	--	--	0,18**	0,09**	0,12**	
	T					0,08**	-0,01	0,06**	
	C					0,28	0,18	0,11	
Önirányítottság	R	--	--	--	--	0,34**	-0,10**		
	T					0,29**	-0,11**		
	C					0,57	-0,10		
Együtműködés	R	--	--	--	--	--	0,16**		
	T						0,02		
	C						0,15		
Transzcendencia	R	--	--	--	--	--	--		
	T								
	C								

2. táblázat. A faktorok korrelációs táblázata

A rövidített (R) és a teljes (T) kérdőívre, valamint a Cloninger 1993-as (C) felmérésre vonatkozó adatok egymás alatt szerepelnek. (R-nél és T-nél jelöltük a szignifikanciákat: * $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, a külön nem jelölt korrelációknál $p > 0,05$, nem szignifikáns)

3.2. Érvényesség

Az érvényesség tesztelése érdekében a Rózsa2002 felmérést vettük alapul. A rövidített kérdőív skáláit és alskáláit a teljes 240 tételes kérdőívvel vetettük össze. A Pearson-féle korrelációs számítás eredményei kiválóak lettek. A rövidített skálák korrelációi 0,778 és 0,878, míg az alskálák 0,610 és 0,920 közé estek. Ezek alapján a rövidített kérdőív érvényessége alátámasztottnak látszik (3. táblázat).

Skála	Alskála	Korreláció az eredeti alskálával	Korreláció az eredeti skálával
Újdonságkeresés	A felfedezés izgalma vs. Rigiditás	0,709	0,837
	Impulzivitás vs. Reflektivitás	0,746	
	Extravagancia vs. Visszafogottság	0,833	
	Rendezetlenség vs. Rendszeretet	0,665	
Ártalomkerülés	Anticipátoros aggodalom és pesszimizmus vs. Gátolatlan optimizmus	0,716	0,878
	Félelem a bizonytalanságtól	0,744	
	Félelem az idegenektől	0,808	
	Kifáradás és aszténia	0,725	
Jutalomfüggőség	Szentimentalitás	0,766	0,878
	Ragaszkodás	0,896	
	Függőség	0,920	
Kitartás	Kitartás	0,778	0,778
Önirányítottság	Felelősség vs. Mások hibáztatása	0,719	0,847
	Célra irányultság vs. A célorientáció hiánya	0,691	
	Leleményesség	0,772	
	Önelfogadás vs. Önmarcangolás	0,744	
Együtműködés	Személyes tulajdonságok belátása	0,624	0,867
	Társas elfogadás vs. Intolerancia	0,785	
	Empátia vs. Társak iránti érdektelenség	0,658	
	Segítőkészség vs. Segítőkészség hiánya	0,610	
Transzcendencia	Együttérzés vs. Bosszúállás	0,779	0,819
	Lelkiismeretesség vs. Önző haszonelvűség	0,614	
	Önmagunkkal szembeni felelőkenység vs. Öntudatos tapasztalatszerzés	0,605	
	Transzperszonális azonosulás vs. Éndifferenciáció	0,704	
	Spirituális elfogadás vs. Racionális materializmus	0,678	

3. táblázat. A Rövidített Temperamentum és Karakter Kérdőív skáláinak és alskáláinak érvényessége

4. ÖSSZEFOGLALÁS

A 55 tételes rövidített Cloninger-féle Temperamentum és Karakter kérdőív (TCI55)

érvényességét és megbízhatóságát hazai mintán teszteltük. A TCI55 tételeit a Mellékletben teljes terjedelemben közöljük. A kiválasztott tételek megfelelően reprezentálják az eredeti kérdőívet. A Cronbach-alfa értékek, az eredeti faktorokkal való korreláció és a faktorok függetlensége is az elvárt tartományokon belül esnek. Eredményeink így lehetőséget biztosítanak a személyiség szociobiológiai modelljének mérésére olyan helyzetekben is, amikor a teljes 240 tételes kérdőív felvétele nem kivitelezhető.

5. MELLÉKLET

A Cloninger-féle Temperamentum és Karakter kérdőív rövidített magyar változata (TCI55)

(a sorszámok utáni F betű a fordított tételre utal)

Alskála	Sorszám (TCI)	A tételek szövege
HA1	2F	Mindig bízom a dolgok kedvező kimenetelében, még olyankor is, amikor a legtöbben aggodalmaskodnak
C4	7F	Élvezettel állok bosszút azokon, akik megsértenek
S2	9F	Sokszor úgy érzem, hogy az életemnek nincs különösebb célja vagy értelme
RD3	14F	Általában inkább a magam útját követem, mintsem a mások kívánságait teljesíteném
C1	16F	Nem túlságosan kedvelem azokat, akik másképpen gondolkodnak, mint én
RD2	21	Érzéseimet, élményeimet jobban szeretem nyíltan megbeszélni a barátaimmal, mint magamban tartani
C2	25	Mások érzéseit ugyanannyira figyelembe szoktam venni, mint a sajátjaimat
NS1	29F	Sokkal jobban szeretem a „rég, jól bevált” módszereket, mint az „új, modern” eljárásokkal való kísérletezést
S4	32F	Gyakran azt kívánom, bárcsak én lennék a legokosabb a világon
C4	33F	Élvezem, ha az ellenségeimet szenvedni látom
S3	40F	Rendszerint másoktól várom, hogy ők oldják meg az én problémáimat
RD3	46F	Nem érdekel különösképpen, hogy mások kedvelnek-e engem vagy a módszereimet
C2	49F	Az emberek többségét képtelen vagyok igazából megérteni
HA3	54	Idegenek társaságában félénkebb, gátlásosabb vagyok másoknál
RD1	55	Szentimentálisabb vagyok, mint a legtöbb ember
NS2	61F	Döntések előtt szeretem hosszasan végiggondolni a dolgokat
P	62	A legtöbb embernél keményebben dolgozom
C3	64	Szívesen állok mások rendelkezésére
RD2	68F	A problémáimat legszívesebben megtartom magamnak
C5	72	Azoknak sem tudok nyugodt szívvel ártani, akik pedig velem szemben tisztességtelenek voltak
S4	74F	Gyakran azt kívánom, bárcsak örökre fiatal maradhatnék
ST1	76	Időnként úgy érzem, mintha része lennék egy térben és időben végtelen valaminek
ST3	77	Néha úgy érzem, hogy szavakkal megmagyarázhatatlan, közvetlen lelki kapcsolatba kerülök másokkal
NS2	82F	Mielőtt döntenék, általában minden körülményt aprólékosan végig szoktam gondolni
ST2	84	Sokszor úgy érzem, mintha egészen eggyé válnék a körülöttem lévő világgal
S1	86F	Mások engem túlságosan irányítanak és befolyásolnak
NS4	91	Legtöbbször a túlzásokat, sőt a valótlanságot is el tudom hitetni az emberekkel
RD1	102	Nagyon megindítanak az érzelmekre (pl. a szegények vagy a sérült gyermekek megsegítésére) irányuló felhívások
P	103	Mindig jobban hajtom magam másoknál, mert mindent a lehető legjobban akarok megcsinálni
S3	106F	Gyakran azért nem tudok a bajokkal megbirkózni, mert egyszerűen nem tudom, mit tegyek
NS3	109	Sokkal jobban szeretem költeni, mint félretenni a pénzt
NS4	110	Ügyesen tudok lódtítani egy kicsit, ha valakit meg akarok tréfálni, vagy ha egy történetet hatásosabban akarok elmesélni
HA4	113	Változó körülményekhez nagyon nehezen tudok alkalmazkodni, mert olyankor feszült, ideges és fáradékony leszek
C1	122F	Néhezemre esik elviselni a tőlem különböző embereket
S2	126F	Nem hiszem, hogy az életemnek különösebb célja vagy értelme volna
C3	127	Mindig igyekszem tőlem telhetően együttműködni másokkal
HA2	129	Szokatlan helyzetben akkor is feszült és ideges szoktam lenni, ha mások szerint semmiféle veszély nem fenyeget
RD3	131F	Gyakran túlságosan is önállóan tartanak, mert nem azt teszem, amit mások szeretnének
HA3	142F	Szinte minden társaságban magabiztos, határozott szoktam lenni
RD2	143F	A barátaim sem ismerik igazán az érzéseimet, mert csak nagyon ritkán mondom el a személyes véleményemet
RD3	156F	Nem vagyok hajlandó mások kedvéért a magam útjáról letérni
S5	162F	Számom rossz szokásom nehezíti meg fontos és értékes céljaim elérését
S1	169F	A tetteimet többnyire rajtam kívül álló tényezők határozzák meg
RD1	181	Szomorú filmekben könnyebben sírok, mint a legtöbb ember
S5	184F	Még sokat kell gyakorolnom, amíg kifejlődnek bennem a pillanatnyi kísértéseknek biztosan ellenálló helyes szokások
C5	186	Mindenkihez tisztelettel és méltósággal kell közeledni, még ha jelentéktelennek vagy hitványnak látszik is
HA1	188F	Nekem többnyire sikerülni szokott, amibe belefogok

NS1	191	Szeretek új dolgokat, új módszereket kipróbálni
NS3	192F	Jobban szeretek takarékoskodni, mint szórakozásra, mulatságra elkölteni a pénzt
ST3	194	Személyesen is éreztem már kapcsolatot titokzatos természetfeletti, isteni erővel
ST1	195	Voltak olyan boldog pillanataim, amikor világosan és tisztán egynek éreztem magam minden létezővel
ST2	200	Sokszor úgy érzem, mintha része volnék egy hatalmas és minden életet irányító szellemi erőnek
RD2	201F	Még barátok között sem szeretem túlságosan kiadni magam
HA2	217	Többnyire feszült és ideges leszek, ha valami új és ismeretlen dologba kell fognom
HA4	236F	Még egy kisebb betegség vagy stressz után is több az energiám és az önbizalmam, mint a legtöbb embernek

Temperamentumdimenziók

Újdonságkeresés

NS1 – explorációs ingerelhetőség – sztoikus nyugalom

NS2 – impulzivitás – önreflexió

NS3 – extravagancia – visszafogottság

NS4 – rendezetlenség – szabályosság

Ártalomkerülés

HA1 – aggodalmaskodó pesszimista – gátlástalan optimista

HA2 – bizonytalanságtól való félelem – bizonytalanságtól való félelem hiánya

HA3 – félénkség – kihívásokkal kapcsolatos válaszkészség

HA4 – fáradékonyság – tűrőképesség

Jutalomfüggőség

RD1 – szentimentalitás – szentimentalitás hiánya

RD3 – személyes kötődés – kötődések elutasítása

RD4 – dependencia – függetlenség

Perzisztencia

P – kitartás – kitartás hiánya

Karakterdimenziók

Önirányítottság

S1 – felelősség – felelősségvállalás hiánya

S2 – céltudatosság – céltudatosság hiánya

S3 – leleményesség – leleményesség hiánya

S4 – önellfogadás – önmarcangolás

S5 – önmagába vetet hit – önmagába vetet hitt hiánya

Együttműködési készség

C1 – szociális elfogadás – szociális intolerancia

C2 – empátia – szociális érdektelenség

C3 – segítőkészség – másokkal szembeni közömbösség

C4 – könyörületesség – bosszúvágy

C5 – tiszta lelkiismeret – önérdelkvűség

Transzcendenciára való hajlam

ST1 – énről való megfélelkezés – tudatos élményfelfogás

ST2 – transzperszonális azonosulás – énelkülönülés

ST3 – spirituális elfogadás – racionális materializmus

6. IRODALOMJEGYZÉK

- Allport, G.W. (1961). *Pattern and growth in personality*. Holt, Rinehart, & Winston, New York.
- Andriola, E., Donfrancesco, R., Zaninotto, S., Di Trani, M., Cruciani, A.C., Innocenzi, M., et al. (2012). The Junior Temperament and Character Inventory: Italian validation of a questionnaire for the measurement of personality from ages 6 to 16 years. *Comprehensive Psychiatry*, *53*, 884–892.
- Brändaström, S., Schlette, P., Przybeck, T.R., Lundberg, M., Forsgren, T., Sigvardsson, S., et al. (1998). Swedish normative data on personality using the Temperament and Character Inventory. *Comprehensive Psychiatry*, *39*, 122–128.
- Chen, Z., Lu, X., & Kitamura, T. (2013). The factor structure of the Chinese version of the Temperament and Character Inventory: Factorial robustness and association with age and gender. *Comprehensive Psychiatry*, *54*, 292–300.
- Cloninger, C.R. (1987). A systematic method for clinical description and classification of personality variants. *Archives of General Psychiatry*, *44*, 573–588.
- Cloninger, C.R., Bayon, C., & Svrakic D.M. (1998). Measurement of temperament and character in mood disorders: a model of fundamental states as personality types. *Journal of Affective Disorder*, *51*(1), 21–32.
- Cloninger, C.R., Svrakic, D.M., & Przybeck, T.R. (1993). A psychobiological model of temperament and character. *Archives of General Psychiatry*, *50*, 975–990.
- De la Rie, S.M., Duijsens, I.J., & Cloninger, C.R. (1998). Temperament, character, and personality disorders. *Journal of Personality Disorders*, *12*, 362–372.
- Fossati, A., Cloninger, C.R., Villa, D., Borroni, S., Grazioli, F., Giarolli, L., et al. (2007). Reliability and validity of the Italian version of the Temperament and Character Inventory-Revised in an outpatient sample. *Comprehensive Psychiatry*, *48*, 380–387.
- Goldberg, L.R. (1981). Language and individual differences: the search for universals in personality lexicons. In: Wheeler, L. (Ed.): *Review of Personality and Social Psychology*. 2. Sage (141–165). Beverly Hills.
- Gray J.A. (1991). The neuropsychology of temperament. In: Strelau, S., & Angleitner, A. (Eds.): *Explorations in temperament: International perspectives on theory and measurement* (105–128). New York: Plenum.
- John, O.P., & Sivastva, S. (1991). The Big Five Trait Taxonomy: History, Measurement, and Theoretical Perspectives. In: Pervin, L.A., & John, O.P. (Eds.): *Handbook of personality: theory and research* (102–138). New York: Guilford.
- Kijima, N., Tanaka, E., Suzuki, N., Higuchi, H., & Kitamura, T. (2000). Reliability and validity of the Japanese version of the Temperament and Character Inventory. *Psychological Reports*, *86*, 1050–1058.
- Kun Á. (1999). Van-e általános érvényű személyiségtaxonómia? Az ötfaktoros személyiségmodell. *Alkalmazott Pszichológia*, *1/2*, 61–73.
- Margitics F., Pauwlik Zs., & Petrika E. (2006). Temperamentum- és karaktertípusok összefüggése a szubklinikus depressziós tünetegyüttessel, diszfunkcionális attitűdökkel és megküzdési stratégiákkal. *Mentálhigiéné és Pszichoszomatika*, *7*, 35–57.
- McCrae, R.R., & Costa, P.T. (1987). Validation of the Five Factor model of personality across instrument and observers. *Journal of Personality and Social Psychology*, *52*, 81–90.
- Moreira, P. A., Oliveira, J. T., Cloninger, K. M., Azevedo, C., Sousa, A., Castro, J., et al. (2012). The psychometrics and validity of the junior temperament and character inventory in Portuguese adolescents. *Comprehensive Psychiatry*, *53*, 1227–1236.
- Pélissolo, A., & Lépine, J.P. (2000). Normative data and factor structure of the Temperament

- and Character Inventory (TCI) in the French version. *Psychiatry Research*, 94, 67–76.
- Rózsa S., Kállai J., Osváth A., & Bánki M.Cs. (2005). *Temperamentum és Karakter: Cloninger pszichobiológiai modellje*. A Cloninger-féle temperamentum és karakter kérdőív felhasználói kézikönyve. Budapest: Medicina Könyvkiadó. 39–43.
- Rózsa S., Kő N., Somogyi E., Faludi G., Dezső L., Degrell I., et al. (2004a). A személyiségzavarok mérésének dimenzionális modellje: a Temperamentum és Karakter Kérdőív klinikai alkalmazása. *Psychiatria Hungarica*, 19, 141–160.
- Rózsa S., Kő N., Komlósi V.A., Somogyi E., Dezső L., Kállai J., et al. (2004b). A személyiség pszichobiológiai modellje: A Temperamentum és Karakter Kérdőívvel szerzett hazai tapasztalatok. *Pszichológia*, 24, 283–304.
- Snopek, M., Hublova, V., Porubanova, M., & Blatny, M. (2012). Psychometric properties of the Temperament and Character Inventory-Revised (TCI-R) in Czech adolescent sample. *Comprehensive Psychiatry*, 53, 71–80.
- Svrakic, D.M., Whitehead, C., Przybeck, T.R., & Cloninger, C.R. (1993). Differential Diagnosis of Personality Disorders by the Seven-Factor Model of Temperament and Character. *Archives of General Psychiatry*, 50, 991–999.
- Szirmák Zs. (1994). Személyiségtaxonómia: A magyar nyelv személyleíró szókincse. *Magyar Pszichológiai Szemle*, 34, 39–65.
- Urgesi, C., Romanò, M., Fornasari, L., Brambilla, P., & Fabbro, F. (2012). Investigating the development of temperament and character in school-aged children using a self-report measure. *Comprehensive Psychiatry*, 53, 875–883.
- Vangberg, H.C.B., Eisemann, M., Waterloo, K., Richter, J., Rózsa S., & Cloninger, C.R. (2013). The Norwegian Junior Temperament and Character Inventory (JTICI): An assessment of its psychometric properties. *Comprehensive Psychiatry*, 54, 904–910.

Köszönetnyilvánítás. Külön köszönetet szeretnénk mondani Kopp Máriának és Rózsa Sándornak a kutatásban való segítségnyújtásukért.

A SZERZŐK MUNKAMEGOSZTÁSA

Szabó Gábor: a rövidített kérdőív kidolgozása, statisztikai elemzések, kézirat megszövegezése

Szántó Zsuzsa: részvétel a kézirat egyes részeinek megszövegezésében

Susánszky Éva: részvétel a kézirat egyes részeinek megszövegezésében

Martos Tamás: a statisztikai elemzések tervezése, részvétel az eredmények értelmezésében

NYILATKOZAT ÉRDEKÜTKÖZÉSÉRŐL

A szerzők ezúton kijelentik, hogy esetükben nem állnak fenn érdekütközések.

SZABÓ GÁBOR–SZÁNTÓ ZSUZSA–
SUSÁNSZKY ÉVA–MARTOS TAMÁS

**PSYCHOMETRIC CHARACTERISTICS OF THE SHORTENED
HUNGARIAN CLONINGER TEMPERAMENT AND CHARACTER
INVENTORY (TCI55) BASED BY NATIONWIDE SAMPLES**

The shortened Hungarian 55-item version (TCI55) of the Cloninger Temperament and Character Inventory (TCI) is presented in the article. The goal of the examination was testing the psychometric parameters of the shortened questionnaire. The Cloninger TCI based by psychobiological model is the most recent personality inventory. Cloninger divides the personality to temperament dimensions into those that are determined by genetic attributes, and into the character dimensions that evolve by environment. The inventory includes four temperament factors (Novelty Seeking, Harm Avoidance, Reward Dependence, and Persistence) and three character factors (Self-Directedness, Cooperativeness, and Self-Transcendence). The temperament dimension characterized by automatic answers to emotional stimuli are related on the main neurotransmitters (Dopamine, Serotonin, and Noradrenalin). The character dimensions are based on the concepts of myself, others, and world, and represent the purposes, goals, and attitudes of the person. The validation of the shortened 55-item version inventory was tested by surveys: one on a normative sample consisting 2861 persons (Rózsa2002), and two other samples that had been representative by sex, age, education, and habitation, and consisted 5020 and 2000 persons (HEP2006 and HS2013, respectively). The reliability and validity of the shortened inventory had been sufficient.

Keywords: Cloninger Temperament and Character Inventory, TCI, personality disorders